

Cyklopen: Vackert, billigt och bekvämt

Foto: Snezana Vucetic Bohm

28 SEPTEMBER

En snickare, en arkitekt och en massa viljor bygger nytt kulturhus. Målet för kampen mot byråkratin är ett hus där man undkommer byråkratin. Arbetaren Zenit gjorde ett besök.

Av Daniel Lindvall (text) och Snezana Vucetic Bohm (foto)

Tomten är än så länge mest en glänta i skogen vid Högdalstoppens fot, ett stenkast från t-banan och Högdalens köpcentrum, i Stockholms södra förorter. Men en husvagn med förtält, en liten provisorisk utomhusscen, en hög plywoodskivor och ett rep uppspant i en rektangel någon decimeter över marken visar att något pågår. Repet markerar platsen där nya det frihetliga kulturhuset Cyklopen ska byggas. Efter en mardrömsresa genom byråkratin fick föreningen Kulturkampanjen äntligen tillfälligt bygglov i juni, två och ett halvt år efter att första huset bränts ner i november 2008.

Denna molniga eftermiddag i augusti är det fyra personer på plats, två män och två kvinnor, samtliga i 20–30-årsåldern. De håller på att flytta plywoodskivorna några meter för att ge rum åt en traktor som måste fram. En sopstation ska byggas. Plywoodskivorna visar sig vara

gatukonstkonventet Art of the streets omdebatterade graffitiväggar som nu bland annat ska bli till möbler.

Mellan husvagnen och en container som tjänar som redskapsskjul står ett provisoriskt bord omgivet av en blå tygsoffa och en bänk, ”ljugarbänken”. Hur blev de först engagerade i projektet? Victor Marx är arkitekt och har ritat huset. Han berättar att han är den siste av dem som var med från början, när man ockuperade hus på Östermalm 2003. Sara Wasteson råkade promenera förbi precis då det första husbygget startat 2006. Hon föll direkt för tanken på att bygga ett eget kulturhus och hakade på. Elof Hellström blev involverad sista hösten innan branden. Han hade varit borta från Stockholm några år.

– När jag flyttade tillbaka kände jag att om jag skulle stå ut i den här staden så behövde jag göra någonting som var något annat än det som fanns i den. Jag kände att Stockholm hade det sämsta av både en liten stad och en storstad. Det var en liten stad med storstadskomplex. Jag kunde inte andas, berättar han.

Tanja Andersson, som hann vara med under slutskedet på första bygget, känner igen känslan.

– Jag visste inte vad som saknades men när jag hittade Cyklopen så förstod jag vad det var, säger hon.

Hon minns att hon först inte riktigt kunde fatta att det var folk som byggde själva.

– Vi har en snickare. En snickare och en arkitekt har vi. Sen är det bara en massa viljor.

– Och ganska starka händer, skjuter Sara Wasteson in.

– Och några butiksanställda, en filosofistudent, ett gäng arbetslösa och folk från vården, adderar Elof Hellström. Folk kan ju en hel massa saker.

Victor Marx framhåller hur traditionen att bygga själv dött ut sedan det tidiga 1900-talet, då folkrörelser och ideella krafter, fackföreningar och frikyrkor, byggde sina egna hus. En anledning är förstås den djungel av byråkrati som i dag reglerar all bebyggelse.

– Det känns som om Stockholm är en homogeniseringsmaskin, säger Elof Hellström. Allt som är lite sjavigt, spretigt, krokigt måste rätas ut. De människor som har kreativitet, de som har lust, visioner, jag fattar att de inte pallar. Det är så ofantligt mycket lättare att ge sig in i redan befintliga strukturer.

Att få bygglov var ”mer eller mindre ett hel- eller deltidsarbete för tio personer”, fortsätter han. Och det var inte bara den offentliga byråkratin som var tung. Det krävdes hjälp av juridiska rådgivare för att få ut pengar från försäkringsbolaget som först krävde att huset skulle byggas upp på samma plats med samma material. ”En idiotisk idé”, som Elof Hellström påpekar. Det blev inte så mycket pengar ändå eftersom man inte haft råd med en bra försäkring.

Kampen mot byråkratin har som mål ett hus där man undkommer byråkratin.

– Det är det där obyråkratiska man vill åt, säger Victor Marx. Ska man låna kommunala lokaler får man en uppsats med regler som man ska förhålla sig till. Till slut blir det ingenting. Och man ska boka det så jävla långt i förväg och så kostar det ändå skitmycket pengar. Det slutar med att det är för komplicerat att göra kultur.

– Det exkluderar ju väldigt mycket människor som inte har råd att betala den kostnaden, skjuter Sara Wasteson in.

Det färdiga huset ska vara enkelt att låna och brukarstyrt. Elof Hellström berättar om en danstrupp som cyklade förbi gamla huset. Dagen efter hade de fått egen nyckel.

– Det tar ju glädjen ur projekt om man hamnar i en massa byråkrati, säger Victor Marx. Ingenting blir kul till slut. Det vi eftersträvar är en direkthet från idé till genomförande, i den mån det är möjligt. Jag tyckte det var möjligt förra gången, den där korta perioden vi hade huset.

Den offentliga byråkratin kopplas också samman med estetisk tristess. Elof Hellström anklagar arbetarrörelsen.

– Är det någonting den har brustit i är det väl att den alltid har skitit i skönhet. Alla rum ser likadana ut. Det är en sådan institutionskänsla. Är det ett sjukhus eller är det en replokal? De vill inte se vikten av skönhet. Allas rätt till vackra prylar. Allting bara pressas in i den här fula modellen, menar han.

– The art of the white walls, kommenterar Sara Wasteson.

När gamla huset brändes ner fick man mycket sympatyttringar från hela det politiska fältet, men det mesta var tomt prat, tycker de i dag. Från etablerat håll är det bara Kulturhuset i Stockholm som verkligen ställt upp. Däremot har andra frihetliga hus runt om i Europa samlat in pengar och gör så fortfarande. För att undvika beroende tar man inte emot löpande bidrag, bara stipendier och donationer. Finansieringen är långt ifrån säkrad. När byggandet avstannar för vintern tar stipendiejakten vid istället.

Erfarenheterna från det första bygget är också till stor hjälp. Den här gången har de gjort det bekvämare för sig, med husvagn och möjlighet att laga mat och koka kaffe.

– Förra gången satt vi där ute på slätten, berättar Victor Marx. Vi grillade varje dag för att vi inte kunde något annat. Nu har vi ju en mikro, det är rätt skönt bara det. Jag tror man slits ut lite mindre genom projektet den här gången än man gjorde förra gången.

– Och så prövar vi att bygga i etapper så att vi redan nu kan göra saker på tomten, fyller Elof Hellström i.

I september planerar man utomhusbio och en festival med både musik och marknad med grönsaker och konst.

Men framför allt kan de mer om husbygge den här gången. Det gamla huset var dyrt att värma upp och ändå för kallt på vintern. Tanja Andersson minns hur frusna fingrar gjorde det omöjligt att teckna i ateljén. Nu ska det bli både billigare att driva och högre standard.

Till fasaden använder man polykarbonat, en transparent plastskiva som går att få i olika färger. Färgsättningen ska gå i lila, koppar, svart och grönt. Det är ett starkt och tåligt material – de bygger polissocklar av det i USA, berättar Elof Hellström. Huset, som har en beräknad budget på 900 000 kronor, ska bli 2,5 våningar högt med en öppen halvtempererad bottenvåning på 200 kvadratmeter och en inre, tempererad box på andra våningen, omgiven av korridorer dit trapporna förläggs. I den öppna bottenvåningen har man tänkt sig de publika arrangemangen där människorna själva värmer upp lokalen, liksom andra aktiviteter som inte kräver inomhustemperatur. Avsaknaden av väggar är också en symbolisk fråga.

– Eftersom det inte ska vara förhandsdefinierat vad som ska vara i huset så tyckte vi att det var coolt att det inte finns innerväggar, det speglar den tanken, säger Elof Hellström.

Apropå öppenheten vill de ha en starkare lokal förankring den här gången. Hur är det med det?

– Jag tror att folk tänker olika i gruppen runt det, svarar Victor Marx. Jag tycker det är kul om man har en lokal förankring, men för mig har det alltid varit ett projekt för folk från hela Stockholm. Det har aldrig varit ett Högdalenprojekt utan det var bara en slump att vi hamnade här. (Han vänder sig mot Elof Hellström.) Du tycker den frågan är väldigt viktig?

– Jag tänker att vi inte kan bortse från det, säger Elof Hellström. Vi hade kunnat hamna någon annanstans. Då hade det varit lika viktigt att vi etablerade oss där. Det finns folk som bor här, som promenerar här dagligen. Det finns en hel del hemlösa personer i området. Vad gör vi för att inte komma och förstöra deras situation? Det kommer plötsligt att komma hit mycket fler människor och området får en annan uppmärksamhet. Det är viktigt med en ödmjuk inställning. Vi bygger inte det här i ett vakuum, vi bygger i ett nät av sociala relationer och sociala konflikter.

– Det är väl bra att de i området inte ska behöva vara rädda, att det ska finnas någon form av kommunikation, skjuter Sara Wasteson in.

Victor Marx berättar att en hel del folk från Högdalen var på plats när de firade första spadtaget, bland annat från ”pensionärsligan” på lokala fiket. Ett livsviktigt lokalt samarbete har de redan upprättat med Fria Teatern. Staden krävde ett vägbygge som skulle ha kostat mer än huset för att sopbilen skulle kunna komma fram, men det löste sig genom att

Cyklopen nu bär ned sina sopor till teatern. Kanske kunde man bygga vidare på det samarbetet? Fria Teatern är ju känd för att ha en publik av barn och äldre, medan Cyklopen domineras av unga vuxna. Kanske kan man skapa kontaktytor mellan generationerna tillsammans?

– Vi har alltid haft som ambition att försöka blanda generationerna, svarar Victor Marx. Vi upplever det som ett problem i vårt samhälle att vi är så splittrade på det sättet. Det är sant, vi ligger någonstans mellan unga vuxna och vuxna. Sen har vi medlemmar som är äldre också. Men det är svårt att i praktiken genomföra den åldersblandningen.

Elof Hellström framhåller en annan beröringspunkt med Fria Teatern.

– De är ju hotade med stängning. Vi är båda hotade som fria kulturaktörer, på grund av den här synen på kultur som entreprenörskap. Vi kan kanske samarbeta lokalt på så sätt att våra strider kan komma samman.

Eftersom staden ännu inte gjort någon detaljplanering för området där Cyklopen byggs säger praxis att bygglovet bara är tillfälligt. Det löper på fem år i taget. De upplever sig ha fått något som de inte riktigt vill kalla löfte om att det så småningom ska bli permanent.

kulturen@arbetarenzenit.se